

NÉMETH S. KATALIN

Zrínyi Miklós, a szigetvári hős gyászbeszéde, Farkasics Péter és Horváth György epitaphiuma (1571)

A Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy) munkálatainak kezdetén Borsa Gedeon *Három tévesen feltételezett XVI. századi hazai nyomda* címmel kis közleményben tisztázta egy-egy magát eperjesinek, kolozsvárinak és nagybányainak nevező kiadvány eredeti nyomtatási helyét.¹ Az impresszuma szerint Eperjesen megjelent latin nyelvű iskoláskönyvről² sikerült kiderítenie, hogy tényleg kötődik Eperjeshez, nyomdásza Hans Creutziger (Cruciger, Kreuziger), aki valóban eperjesi származású, azonban 1553 és 1585 között már a sziléziai Nyssa (Neisse) városában dolgozott,³ a vizsgált nyomtatványt is ott adta ki. Creutziger nyomtatványainak számbavételekor – mintegy mellékesen – Borsa Gedeon a következő megjegyzést veti papírra: „Itt lehet megemlíteni, hogy CREUTZIGER kiadványai között akad egy érdekes hungaricum is: Joannes LIVBICZ boroszlói kanonoknak, HORVÁTH György anyai ági unokatestvérének a gyászbeszéde ZRÍNYI Miklós felett és két epitaphium FARKASICZ Péter és HORVÁTH György, ZRÍNYI kapitányai felett.”⁴ Jóllehet a kiváló nyomdatörténész dolgozata évtizedekkel később, tanulmányainak összegyűjtött kiadásában is megjelent,⁵ az elmúlt ötven év alatt senki sem figyelt fel a fontos információt tartalmazó megjegyzésre. Mindez azért is érdekes, mert a Borsa-cikk publikálását követő évben ünnepelték a szigetvári ostrom 400. évfordulóját, és a kutatás legfrissebb adatait tartalmazó ünnepi kiadványban közölt bibliográfia sem tud Creutziger kiadványáról.⁶ A Zrínyit is említő epitaphiumokat nem ismerik a szigetvári hős emlékét idéző latin nyelvű verseket számba vevő tanulmányok sem.⁷ A szigetvári tragikus végkifejletű várostrom legfontosabb 16. századi megöröki-

* A szerző az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének nyugalmazott tudományos főmunkatársa. A dolgozat lektorálásáért, hasznos tanácsaikért, a latin szöveg olvasási problémáinak megoldásáért hálás köszönet illeti Pálffy Gézát és Varga Szabolcsot.

1 BORMA Gedeon, *Három tévesen feltételezett XVI. századi hazai nyomda*, MKsz, 81(1965), 347–349.

2 RMK II. 131.

3 JOSEF BENZING, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 1963, 321. Lásd még V. ECESEDY Judit, *Az eperjesi nyomdászat kezdetei*, MKsz, 118(2002), 10.

4 *I. m.*, 347.

5 BORMA Gedeon, *Könyvtörténeti írások I–II*, Bp., OSZK, 1998.

6 BARICS Andrásné, *Szigetvári Zrínyi Miklós-bibliográfiája = Szigetvári emlékkönyv: Szigetvár 1566. évi ostromának 400. évfordulójára*, szerk. RÚZSÁS Lajos, Bp., Akadémiai, 1966, 375–397.

7 KARENOVICH József, *Zrínyi Miklós a szigetvári hős költészetünkben*, Bp., 1905, 128–131; ÉCSI Ö. István, *Sziget vára és Zrínyi a magyarországi latin költészetben*, Kaposvár, 1935 (Csurgói Könyvtár, 1). A téma legfrissebb népszerűsítő összefoglalója sem említi: FAZEKAS István, *Szigetvár emlékezete a XVI. században = Zrínyi Miklós, a szigetvári hős*, szerk. BARTAL Csaba et al., Bp., Múlt-kor, 2016 (Múlt-kor Történelmi Magazin, melléklet), 18–21.

tése az ostrom után húsz évvel jelent meg, *De Sigetho Hungariae propugnaculo* (Wittenberg, 1587) címmel. A *Zrínyi-album*nak nevezett összeállítás⁸ editora Petrus Albinus (1543–1598), szerzői között van Forgách Ferenc, Szikszai Hellopaeus Bálint, Nicolaus Batitius, Jeremias Sartorius,⁹ Johannes Sommer, Bernhard Sturmius, Iloczy Matthias, Nicolaus Rhedingerus, Péchy Gáspár, Salomon Besnerus, Siklósi Miklós, Miskolczi Puah Pál, Cibrádi Mihály, Nicolaus Steinberger, Csanádi János, Budai János, Hieremias Sartorius, Batizi Miklós és mások.

A szigetvári ostrom ötödik évfordulójára, 1571-ben megjelent nyomtatvány szerzője, Johannes Liubicz nem szerepel a *Zrínyi-album*ban. A kiadványról Borsa Gedeon 1965. évi lábjegyzetéből tudjuk, hogy a boroszlói egyetemi könyvtárban található, és ötven év elteltével, a jelentős külföldi könyvtárak katalógusait közzétevő internetes adatbázisok sem tudnak más példányról. A német nyelvű halotti beszédek pontos címleírással és lelőhellyel közreadó, Marburgban működő kutatóhely adatbázisa, a GESA (Gesamtkatalog deutschsprachiger Leichenpredigten) ugyancsak erről az egyetlen példányról tud, és ennek alapján látható a digitalizált címlap a *Titelblattkatalog der Leichenpredigten und sonstiger Trauerschriften in der Universitätsbibliothek Wroclaw/Breslau* című honlapon.¹⁰ A 441934. leltári számú nyomtatvány teljes digitalizált példányát a Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu osztályvezetője, Diana Codogni-Łańcucka segítségével sikerült megszerezni és a szigetvári ostrom évfordulóján a magyar érdeklődők rendelkezésére bocsátanom.

A halotti beszéd szerzőjéről, Johannes Liubiczról (Liubiczh, Livbicz, Livbitsch) jelenleg kevés ismeretünk van. A szakirodalom horvát származásúnak nevezi, aki bécsi tanulmányok után Glogauban volt iskolaigazgató, majd a boroszlói katedrális kánonoka.¹¹ Az epitaphium szerint Horváth György unokatestvére (consobrinorum), halálának dátuma 1591. Halotti tumbájáról érdekes módon – egy, a magyar–lengyel barátságot illusztráló cikkben, egy 2012. március 25-én megjelent internetes politikai napilapban, Beata Maciejewska írásában találtunk fotót.¹² Johannes Liubicz néhány beszéde megtalálható a nagy nemzetközi katalógusokban, köztük az ugyancsak magyar vonatkozású *Christiana Ipsaqve Longe Brevisissima Paraenesis, de repurganda Europa, deq. in pristinam libertatem ex Turcorum tyrannide primo et quoq. tempora vindicanda Hungaria* című kiadvány is, amely szintén Neisse-ben jelent meg 1590-ben.¹³ (Liubicz összes kiadványát a Neisse-ben dolgozó Creutziger, illetve később a Reinheckel nyomda adta ki.)

8 Facsimile kiadás, kísérőtanulmány SZABÓ András, kiad. KÖSZEGHY Péter, Bp., Akadémiai, 1987 (Bibliotheca Hungarica Antiqua, 15).

9 Ács Pál, *A régi magyar irodalom szlovák kapcsolatai*, ItK, 94(1990), 242–248.

10 Letöltés: 2016. 07. 01.

11 Gerhard ZIMMERMAN, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1500–1600)*, Weimar, H. Böhlau Nachfolger, 1938, 369 ff. Idézi: Norbert CONRADS, *Schlesien in der Frühmoderne: Zur politischen und geistigen Kultur einer habsburgischen Landes*, Hg. von Joachim BAHLCKE, Köln etc., Böhlau Verlag, 2009.

12 http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/1,35751,11414738,Wroclawscyegrzy___jak_kochali_i_jak_umierali.html#ixzz4C0nPdoIh (2016. 07. 01).

13 Lelőhelye: Drezda, Sächsische Landesbibliothek.

ORATIO FV

NEBRIS, IN MODVM HISTO-
RIÆ, OBITVS ILLVSTRIS QVON-
DAM DOMINI, AC DOMINI NICOLAI CO-
MITIS A ZRYNNŌ, HABITATI IOANNE LIV-
BICZ Canonico VVratislauica: In Exequijs Clarissis-
morum quondam militum, Nobilis puta, ac Magnis
filii Domini PETRI FARKASICZ, Supremi olim
eiusdem COMITIS, in partibus Croatiae Capis-
tani &c. Et Nobilis, necnon Strenui, Domini
GEORGII HORVVAT, Castellani arcis
Zyget, Confobrinatorum suorum, & ves-
luti fratrum charissimorum: Anno salutis
M. D. LXXVI. in prefato Zygeth,
eotum, cum à Solymano Tur-
carum Cæsare, caperetur;
peremptorum.

NISSÆ SILESIOIVM,
Excudebat Ioannes Cruiget.
Anno M. D. LXXI,

A szigetvári hős, Zrínyi vitézségét méltató halotti beszéddel (különösen a kerek évforduló idején megjelenő számtalan tanulmány okán) nem szükséges részletesen foglalkozni. A két epitaphium szereplője is ismert a Zrínyi-kutatásban, az őket illető adatokat azonban röviden összefoglaljuk. Farkasics Péter személye azért is különleges, mert a róla költött epigrammának, a politikus, katona, költő-író¹⁴ és hadvezér Zrínyi Miklós versének külön irodalma van; kiemelendő Kovács Sándor Iván, Ács Pál és legutóbb Csillag István egymásra épülő, hivatkozó dolgozata.¹⁵ Farkasics Péter ugyanis úgy kapott szerepet a *Szigeti veszedelemben*, hogy tulajdonképpen nem az ostromban, hanem már egy korábban szerzett sebesülésben, az ostrom előtt elhunyt.¹⁶ A szakirodalom többször összekeverte Farkasics Pétert apjával, Farkasics Gergellyel.¹⁷ Farkasics Péter-

14 PÁLFY Géza, *Költő és hadvezér?: A politikus, katona és költő-író Zrínyi Miklós különféle lojalitásai és identitásai*, Hadtörténelmi Közlemények, 127(2014), 867–880.

15 KOVÁCS Sándor Iván, *A lírikus Zrínyi*, Bp., Szépirodalmi, 1985., Ács Pál, *A „helyettes áldozat” allegóriája a Zrínyias IX. énekében* = Á. P., „Elváltozott idők”: Irányváltások a régi magyar irodalomban, Bp., Balassi, 2006 (Régi Magyar Könyvtár: Tanulmányok, 6); CSILLAG István, „Égő szövetnek”: Filológiai Zrínyikalászat, Bp., Ráció, 2016, 76–108.

16 Varga Szabolcsnak dolgozatához fűzött megjegyzése szerint Farkasics Péter 1552-ben részt vett Temesvár védelmében, fogságba esett, majd kiszabadult, s az 1560-as évektől állt Zrínyi szolgálatában.

17 Varga Szabolcs szerint Péter apja Farkasics Gergely, aki 1527-től adatható, 1542-ben ott volt Zrínyi mellett, megsebesült majd Sziget kapitánya lett, ott is halt meg és ott is temették el. V. VARGA Szabolcs, *A vár és mezőváros története 1526–1566 között = Szigetvár története: Tanulmányok a város múltjából*, szerk. BÖSZE Sándor, RAVAZDI László, SZITA László, Szigetvár, Szigetvár Város Önkormányzata–Szigetvári Várbaráti Kör, 2006, 45–92 (Farkasics Gergelyről: 81–83).

ről Istvánffy a következőket írta: „Ugyanaznap melyen az várat meg kezdék szállani Farkasits Péter Zrínyinek képebeli, kiről az előtt szólánk, sokáig való betegség miatt elnyomorítottván mindeneknek nagy bánatjára meghala, ki mivel Temesvár megszállását Losonczyval együtt erős vitézi módon megállotta vala, nagy okos és sokat próbált embernek tartatik s mind kezével s mind tanácsával egyaránt az dologra igen tud vala.”¹⁸ A költő Zrínyi szerint „Volt Farkasics Zrininek főkapitánya”,¹⁹ aki a 3. énekben súlyosan megsebesül, és az 5. énekben leli halálát, keservesen panaszolva, hogy nem ura mellett, hanem „ágyban, párnák közt” kell eltávoznia.

Hej, hej, én fátumom mely igen kegyetlen!
Ettől mindenkoron szüvemben rettegtem,
Dicséretlen ágybul hogy éltemet küldjem
Mindenható kegyelmes Isten kezében.

Zrínyi hős kapitánya felett mondott búcsúbeszéde a 7. énekben megalapozza a „helyettes áldozat” mitológiáját, a hős helyett vállalt mártírság képét, amely aztán a Farkasics-epigrammában is kifejezést nyer.

Ujul hát, Farkasics, az te vitéz neved,
Noha az nehéz föld befödi testedet.
Cselekedetteddel az halált meggyőzted,
Most Isten jobb kezén van gyönyörködésed.

Liubitz *Epitaphium*ában Farkasicsot mint kapitányt búcsúztatja.

A *Szigeti veszedelemben* ugyan Horváth György nem szerepel, azonban róla mégis több adat ismeretes. Horváth György Korotna (másként Korokna, ma Nagybjom közelében) várának lovas hadnagya volt, Zrínyinek 1555. szeptember 12-én írt segélykérő levelét Barabás Samu idézi.²⁰ Miután Korotna 1557 őszén, Tojgun budai pasa dél-dunántúli hadjáratában elveszett, Horváth György is Szigetvárra került, és amennyiben hihetünk a gyászbeszédnek és az epithaphiumának, Zrínyi egyik jobbkeze, nevezetesen Szigetvár egyik várnagya (castellanus arcis Zyget) lett. Bende Lajos felsorolása szerint 1566-ban „itt estek el hősi harcban uruk mellett: Juranics Lőrinc zászlótartó, Csáky György, Patacsics Péter, Bajomy János, Popratovics Farkas, Kobak Miklós és Horváth György hadnagyok, valamint a vitézek nagyobb része”.²¹ Istvánffy krónikájában ugyancsak megörökíti Horváth György szerepét:

18 ISTVÁNFY Miklós *Magyarok dolgairól írt históriája*, I/2, TÁLLYAI Pál XVII. századi fordításában közléte-szi BENITS Péter, Bp., Balassi, 2003, 23. könyv, 5.

19 Csillag István szerint Farkasics csak az eposzban szerepel Zrínyi alkaptányaként, bár ez is téves, mert az eposzbeli idézet szerint főkapitánya volt, s „Szigetvár alkaptányája 1566-ben Alapy Gáspár volt”. CSILLAG, *i. m.*, 82–83, vö. 17. jegyzet.

20 *Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok*, Bp., MTA, 1898, 314. (SZALAY Ágoston, *Négyszáz magyar levél a XVI. századból*, Pest, 1861. c. kiadványa alapján.)

21 BENDE Lajos, *Sziget ostroma 1566-ban = Szigetvári emlékkönyv, i. m.*, 103.

Akkoron osztán Zrínyi Istennek nevét, segítségét híván, az kaput felnyitattná, és Szerencsen Márk pattantyús mesterrel, ki csak egyedül maradt vala a sok közül, az kapu közé helyheztetett öregbik álgút, mely sok vas s láncdarabokkal, és óngolyóbisokkal megtöltetett vala, az ellenségre, kik az hídra nagy sűrűséggel állottanak vala, kilövetni hagyá. De az, minek előtte kilőne, homlokban lőttetik s elesik. Osztán az ott mellette álló Horvát Györgynek parancsolja, hogy az égő kanótot kezébe vegye, s azzal az álgút kilője, melynek csak az egy találásával mondják, hogy az ellenségben hatszáznál többen voltak, kik elvesztenek rész szerént, vagy meg sebesültenek. Egyszersmind harcoltanak, az mint az utolsó viadalnak rendelt célján lehetett, mennél vitézebben s állhatatosabban, mind Zrínyi, ki kerek pajzzsal és karddal oltalmazván magát, elsőben is harcolni kezdett, s mind penig az vitézek, előttök vivén az császár zászlóját Juranics Lőrinc serény ifjú legény, de az mieinknek gonoszabb állapotja következtén, kik midőn csak hatszázra jutottanak vala, az számtalan barbarus pogányságtól, kik nyilakat, puskagolyóbisokat és mindenféle lövöldöző szerszámokat kőeső módjára rájok szórának, könnyen meggyőzetnek vala.²²

A boroszlói kanonok, Johannes Liubicz horvátországi kötődése révén is érdeklődéssel követhette a szigetvári hős, Zrínyi Miklós török elleni harcait, Horváth Györggyel való rokonsága pedig a gyászbeszéd és az epitaphiumok kiadására ösztönözhetette, amelynek közreadása a hősi halál 450. évfordulóján ismételten aktuális.

ORATIO FV-
NEBRIS, IN MODVM HISTO-
RIAE, OBITVS ILLVSTRIS QVON-
DAM DOMINI, AC DOMINI NICOLAI CO-
MITIS A ZRYNN&c. HABITA A IOANNE LIV-
bicz, Canonico VVratislavien: In Exequijs Clarissi-
morum quondam militum, Nobilis puta, ac Magni-
fici Domini PETRI FARKASICZ, Supremi olim
eiusdem COMITIS, in partibus Croatiae Capi-
tanei &c. Et Nobilis, nec non Strenui, Domini
GEORGII HORVVAT, Castellani arcis
Zyget, Consobrinorum suorum, & ve-
luti fratrum charissimorum: Anno salutis
M.D.LXVI. in præfato Zygeth,
eo tum, cum à Solymanno Tur-
carum Cæsare, caperetur:
peremptorum.

NISSAE SILESIIORUM,
Excudebat Ioannes Cruciger.
Anno M. D.LXXI,

22 ISTVÁNFY, *i. m.*, 23. könyv, 44.

NATVRA RERVM OMNIVM parente, ita comparatum est, Auditores humanissimi; Reuerendi, Magnifici, Nobiles, nec non Clarissimi Viri: Natura inquam ita comparatum est, vt nihil æque humanas credideris perturbare posse mentes: quam dum videas, his ipsis rebus, quarum illas, tenax alioqui desiderium tenuisset: tristes respondere euentus. Durum quippe est, optata non potiri lætitia: & longe molestissimum, inopinata ceu ex diametro persundi tristitia. Hinc ergo est, O Auditores, cur nos qui Amplissimis, veluti ex consuetudine quadam, Illustris quondam Domini, ac Domini NICOLAI COMITIS à Zrynn &c. Cum nunquam non alias, tum his periculosissimis temporibus, vel maxime, congratulari desiderauimus triumphis: ob tristissimos eius, proch dolor, hos nouissimos successus: incredibili afficiamur dolore. Audistis siquidem haud dubie, truculentissimum Christiani nominis hostem, Turcarum, Cæsarem, personaliter cum maxima potentia, castrum quoddam, in partibus Hungariæ Zygeth nomine, proxime Calendis Augusti, obsidione cinxisse: Nec ignoratis pariter, Clarissimum Heroem, benefatum NICOLAVM COMITEM à Zrynn, in præfato Zygeth, se tanto, & tam potentissimo hosti, ob communem duntaxat patriæ salutem, opposuisse: ibidemque septimo Idus Septembris, non sine maximo omnium luctu occubuisse.

Cuius quidem, tam immaturus interitus, quum toti facile, cum Croatiæ, tum Dalmatiæ, Hungariæ, atque adeo Sclauoniæ, magno vt plurimum dolore, redimentus veniat: ita si rem penitus introspicias, & clarissima eius gesta, omnibus Heroicarum virtutum æmulis, merito in exemplum ob oculos ponenda videas. Nam vt non dicam hic, de singulari eiusdem, vel vitæ Integritate, vel morum Grauitate: deque rarissimis id genus, Principe viro dignis, Generosi animi dotibus: quibus ille, nemini sui ordinis cessit: plurimos ast, ex sublimioribus etiam, haud obscure superauit. Quod puta Humanitate, quòd Affabilitate, quòd Pietateque Liberaliteque, non tantum in suos, munificentissime vsus sit: sed & externos, incredibili quodam modo, in sui rapuerit amorem. Quod item Consilio, Prudentia, Dignitate, quod in summa, tam Virtute, quàm Autoritate, tum apud Reges, tum apud Principes, (Imperatoribus longe gratissimus) plurimum valuerit: Saltem si quis, eius non minorem, vindicandæ Christianæ Immunitatis Zelum, quàm defendendæ communis patriæ constatiam, consideret: videbit profecto, diuinum quiddam, perpetuo in hoc fuisse Viro.

Verum enimvero, siue ad retroactæ eius vitæ, gesta recurras, siue hos pro te nata, plus lugendos, quam recolendos, euentus perpendas, intelliges omnino, eum nunquàm minus, pro Reipublicæ Christianæ salutæ stare voluisse: quam eum sibi prius, omnibus alioqui numeris absoluta vita, quàm syncera defuisset voluntas. Et vt paucis multa perstringam: Quoties non, is ipse, O bone DEVS, tum anteaquá, in totius Croatiæ, Dalmatiæ nec non Sclauoniæ, BANVM eligeretur: tum etiam, vbi eiusdem Regiminis, Fasces, & foeliciter gubernasset: & magna tandem cùm laude resignasset: Nunc in partibus Croatiæ, nunc in partibus Hungariæ, iam verò in partibus Slavoniæ, se in arcendo hoste, maximo exposuit periculo? Quoties non, inter frequentissima Turcorum agmina, hostiles eorum cohibuit furias? Quoties non item, foelicissime de ipsis trium-

phas, Amplissima Christianæ calamitatis, excussit spolia? Veluti exempli gratia, (vt hoc loci, breuitatis causa, de alijs supersedeam) cum superioribus proximis annis, bellicosissimos Christianorumque confinium, perniciosissimos hostes, BASSAS, cum maximis eorundem copijs, profligasset. In primis autem, audacissimum illum, totius pene residuæ Croatiae deuastatorem MALKOCZBEGVM²³ circa Zygeth: non multo post item OROCZLAMBEVGM²⁴ circa Gerasgal:²⁵ & hoc ipso humanæ salutis 1566. anno, circiter ferias Diui Iacobi: N: BASSAM Boznensem:²⁶ (quem alij secundas partes, à Turcarum Cæsare tenuisse: alij verò ipsius met Cæsaris, generum astruunt fuisse: non saltem, cum omnibus suis copijs, (quas idem tanquam quidam Prodomus ante Caesarem in partes Hungariae secum adduxisse credebatur, profligauit: Verum etiam ipsummet BASSAM, (alijs indifferenter omnibus, partim fugatis, partim captis, & partim trucidatis,) grauissime alias sauciatum: manu mutilatum, tota in vniuersum suppellectili, (vix tandem fuga, saluti suæ consulentem:) indusiotenus circa Syklous exiit.

Porro, si foelicissimos illos, fortissimosque quondam, BANOS, Despotas, VVoyvvodas, aliosque celeberrimos, Inclytæ olim Croatiae propugnatores, consideres: si eorundem immortaliti consecrata virtutum facinora, recoles: omnia dicto facilius, in solo hoc foelicis recordationis, COMITE à Zrynn, veluti in absolutissimo quodam exemplari, viua propemodum imagine, expressa deprehendes. Equidem, quia hoc sibi, cum multis, multorum suæ gentis sæculorum, commune habuisset, quo vtilitatem cum honestate coniungeret: ita demum & virtutem fortunæ, & turpitudini ante posuit mortem: vt moriens etiam, potentissimum alioqui, in administrationem fortitudinis suæ raperet hostem. Adeò, vt etiam(?), quantum muis maxima potentia, vndiquae circumuallatus premeritur, simili in altissimo sinistrae versaretur fortunæ gradu: Quamquam omni humano destitueretur præsidio: non tamen minus (ad extremum vsque spiritum) quam fortis, voluit esse potens. Quin potius, suæ haud immemor vocationis: cum paucis quos secum habuit suis: vltra quinque hebdomadas, constantissime, & pro Aris, & pro Focis, immò pro diuultis etiam, iam tandem moenibusque ad instar fortissimi Leonis, tanta dexteritate, & tanta dimicasse dicitur anemositate: vt in effectum, inter multa multorum

- 23 Malkocs (másként Malkuch) bég – klisszai szandzsákbég, Evlija Cselebi szerint ő építtette a siklósi dzsámit. Malkocs két helyen szerepel a *Szigeti veszedelemben*: „Orostoni Péter levágja Saladint, / De Demirhám üt, erős Orostonit; / Malkuch Huszárt, Szelim Balázst és Gerdeit, / De Bosnyák Benavirt, Ramadánt, Huszaint.” (10. ének, 25); „Elbusul Deli Vid, és ugrik haragban, / Kiált: »Pogány ebek, nem elégszem abban; / Törvény és igazság vagyon én szabályamban.« / Ezután ketté vág Malkuchot derékban.” (13. ének, 25).
- 24 Oroszlan, azaz Arszlán bég, budai pasa többször szerepel a *Szigeti veszedelemben*: „»Az Arszlán vezér is Budáról ir nékem, / Hogy győzödelemben ne légyen kétségem, / Im az levelet is hozom előtökben; / Olvasd hanggal, deák, hadd végyük elménkben.«” Itt is török deák föl szóval olvasván: »Győzhetetlen császár, az te rabod, Arszlán, / Budai fővezér te kegyelmed után, / Ir alázatosan néked fejedt hajtván.«” (1. ének, 61–62); „Meghallván vezérek az Arszlán tanácsát, / Főképpen császárnak elszánt akarattját, / Senki tartóztatni nem meré az utját, / Hanem minden vezér javallja szándékát.” (1. ének, 67); „De nem áll meg itten Novákovics Iván, / Mert meghal miatta Perviz, Bicsir, Arszlán; / És nem kevesebbet teszen Orszics István, / Mert lelkét okádja előtte Balbazán.” (15. ének, 72).
- 25 Gerasgal, azaz Görösgál török szandzsákközpont, Szigetvártól délnyugatra.
- 26 Mehmed boszniai bég.

(non dicam ducentorum millium), armorum millia, nullo vsquam prius cohiberi potuerit periculo: quam vbi funesto, ex plusquam infoelici bombarda, globo, letaliter in caput percussus: (nec tamen sine maxima hostium strage:) occumberet. O Magnanimus Heroem, O fortissimum Achillem, & O inuictissimi pectoris dextram: quæ & indefessa moritur: & moeriendo, de capitali hoste triumphat.

Quippe, ex quo viuum, ne quauis quæsita circumvenire arte, nec armis quo se dedidisset, cogere poterat hostis: in mortuum adeo truculenter desæuisse dicitur? Vt in argumentum diu desideratæ vindictæ, exanime iam tandem corpus, & capite truncaret: & ipsum demum caput, ad Imperatoria castra Iaurinum transmitteret. O nefandum facinus, & plusquam caninam vindictam: Ecce ne funeri quidem eius, parcere possit, Cuius Heroicam (inuitus licet) suspicere cogitur virtutem. Quanta proch DEVM & hominum fidem, huius Tyranni impietas? Quanta crudelitas? & quanta O Auditores, esse possit Immanitas? qui dummodo, vt suam vbi sibi placet, euomere queat rabiem: ferocissimas etiam, quouis tandem furore, non erubescit excedere belluas. Age dum, versa, lania, lacra, rode, vora, deglube, non tamen tu Zrynnium, non profecto, vlla crederis prærogatiua vicisse Solymanne. Sed quem admodum, nihil hoc nomine, à te alienum designas: ita te rursus, ab eodem æque, omni virtutum palma, vltro citroquæ victum, recognoscas necesse est. Nam licet nuquam non, proprium tibi fuerit, vt & gloriosæ CHRISTI cruci insidiarieris: & in sancta Christianorum pectora desæuires: vbi tamen, vel maxime, in Inclyto hoc Heroe, tuam explere conareris maliciam: ibi eidem, non tu te duntaxat, (quanquam imprudens) deseruire pergis: Verum etiam, ipsum non minus exteris populis, tum venerandum, tum admirandum, quam vel charissime posteritati suae, indefesso studio æmulandum proponis. Indignus namque tu, qui de tanto Viro, aliquid saltem boni meruisses vnquam: meritus ast ille, vt post pia fata, (ex quo ita crudelis fortunæ, successus tulissent.) sui fortissimi pectoris caput, nemini alteri, nisi suo secundum Deum, & vindici, & CHRISTO propitio, non multo post vltori, Inuictissimo Romanorum Imperatori MAXIMILIANO,²⁷ eius nominis secundo: Patri patriæ: Domino nostro clementissimo &c. nulla quidem tua mediante humanitate: verum: potius suam et ipsius Zrynnij te cogente virtute: oblatum iri curaueris. Vt sic demum, & temetipsum, atrocissimæ in Christicolæ Tyrannidis conuinceris: & in Zrynnio, incomparabilium Inclytæ Croatæ Athletarum, multis seculis, non minus immitanda, quam laudanda exempla commendares. Dignus inquam ille, qui à te odiatur, quandoquidem, prius more suorum, constantissime sub placidissimis Maximi Christianorum Monarchæ alis, mortem oppetere, quam se tibi turpiter dedere delegit. O vtinam eum tibi, (alijs dum modo paribus:) non in terquæ quaterquæ infoelici Zygeth coarctatum: sed inspatioso potius campo, experiri contigisset. Sperauerim equidem, & constantius affirmare ausim, quo tantum abest, vt tibi Zygeth, ea (qua alioqui factum est) commodiate capere: sed ne copijs quidem, impune vallare contigisset. Quorum vt illud, longo vsu comparata Zrynnio prudentia: ita & hoc omni dubio procul, innata sibi effecisset fortitudo. Tanta siquidem huius Viri constantia, & tanta O Auditores animi dexteritas fuit: quantas si ego per angustiam temporis, recensere possem:

27 Miksa magyar és cseh király, II. Miksa néven német-római császár (1564–1576).

prius me oratio ipsa, quam vos vel mediocris audiendi sacietas deficeret. At quid pluribus? quum nemini dubium esse queat: quo minus, se perpetuo talem elaborauerit fore: qualem se extremo hoc fortitudinis suae facinore, luculentissime semper fuisse comprobauit. Quo quid maius? Quid laudabilius? Quidue Christiano homine dignius dici posit vnquam? quam & ita vixisse, vt mori non posse videaris: & tanta deinde cum laude mori, vt moriendo vitam multiplicasse credaris, O viuat, viuat ergo, Inclytus foelicissimæ recordationis, NICOLAVS COMES à Zrynnij: viuat inquam, in æterna Sanctorum patria, qui & suo Principi, à teneris inde, ex fide optimi Viri inseruiuit: & moriturus demum, se non sibi ipsi magis, quam communi Reipublicæ, natum fuisse, edocuit,

EPITAPHIVM,
NOBILIS, AC STRENGVI, NEC
NON MAGNIFICI DOMINI, PETRI
FARKASICZ: Illustris quondam Domini, ac Do-
mini NICOLAI COMITIS à Zrynn &c.
Supremi in partibus Croatiae Capitanei &c.

In latus accepto latali vulnere, dextrum,
Præsens me fato mors properante tulit.
Sic superis visum, (neque enim miserabile fatum.)
Hoc erat: aut tristi clade nefanda dies,
Debit haud alia forsane ratione, perire:
A teneris, belli grande secutus opus.
Si quis imaginibus, si nobilitate parentum,
Nititur: et titulis gaudet in orbe coli:
Me quodque non falso stirpis commendat origo:
Viuit, et patrijs splendida fama, locis.
Illa sed exigui ducens, nam (natus ad arma.)
Pro patriæ gessi bella salute, meæ.
Hac decus æternum, quisquis sibi laude parabit:
Commoda sic patriæ, marte fauente feret.
O igitur proceres, Alma quibus Croatia gaudet,
Grata DEO vestræ pars pietatis erit,
Efficere: vt cedat, Thracum regnator ab Istro:
Assiduo cuius pectora marte calent.
Non moueant enses, nec spicula tincta veneno:
Prospera namque cadent cuncta: fauente DEO.

EPITAPHIVM,
NOBILIS, AC STRENI, NEC
NON CLARISSIMI MILITIS, DO-
mini GEORGII HORVVAT, Castellani olim
Castri Zygeth: in eodem, eo tùm, cum à So-
lymanno Turcarum Cæsare caperetur:
è medio sublati.

Efferus, immani caperet cum cæde Zygethum,
Turca: sub inuicto, robore bella gerens:
Eu ego pro patria pugnans, mea fata subiui:
Factus barbaricis, præda cruenta, gethis.
Occubui subitò, violenti turbine martis:
Belligeris anceps, qui solet esse viris.
Sed NICOLAE COMES, fama super æthera præstans:
Perciperes obitu, tristia ne qua meo.
Tu quoque sub medijs, prosternis hostibus illis:
Interemunt, pugnax tela trisulca caput.
Ceu fuit Æneam fidus Comitatus AHETES:²⁸
Pergama cum fæuo diruta marte forent:
Sic Comes Illustris, semper tibi fidus adhæsi:
Ad latus, et clausi fata suprema tuum.

28 Ahetes (Aietész), görög mitológiai alak, kolkhiszi király, Médeia apja.